

Nittedal kommunes milliontap på aksjemarkedet og finansrådgiverens honorarer

Journalist: Vegard Førland Venli, Varingen

Publisering: ”Tapte ti millioner i svenske eiendommer” (26. November), ”Millionkjøp brøt med kommunens regler (1. Desember), ”Kjøpte Orkla-produkter for 111 mill uten å spørre politikerne” (3. Desember), ”Aksjekjøp for 18,5 mill. uten å lese prospektet” (8. Desember), ”Kommunen kan klage på Orkla Finans” (10. Desember), ”Dokumenter om 111 millioner ble aldri journalført” (15. Desember 2010) og ”Kommunens millioner vannes ut på nytt” (12. Januar 2010).

Redaksjon: Varingen, Postboks 74, 1482 Nittedal. Telefon: 67 07 35 00.

Direkte telefon: 67 07 35 18 Mobil: 47 06 93 91.

Vegard Førland Venli, Gamleveien 9, 1482 Nittedal. Epost: vegard@varingen.no.

Varingen skrev den 26. november at Nittedal kommune og tre andre kommuner hadde investert 136 millioner kroner i selskapet SveaReal, og pådratt seg et urealisert tap på 58,4 millioner i løpet av tre år. Samtidig hadde tilretteleggerne bak prosjektet kassert inn minst 140 millioner kroner. De påfølgende artiklene viste at kommunen i forbindelse med aksjekjøpet hadde hoppet bukk over en rekke regler og rutiner. Det skulle også vise seg at dokumentasjonen bak krumspringene aldri var journalført.

1.0 Redegjørelse for arbeidet; når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Jeg har over lengre tid visst at Nittedal kommune sitter med en eierandel på 12,5% i selskapet Alpha XL V AS, og at kommunene Lørenskog, Sarpsborg og Sel har tilsvarende andeler. Jeg har lenge vært nysgjerrig på hva selskapet holder på med, og ikke minst hva som får fire kommuner til å samle seg om eierskap i det. Imidlertid har vegring hindret meg fra å gjøre egne undersøkelser.

Selskapet har forretningsadresse ved Orkla Finans Kapitalforvaltning ASA i Oslo. Dette var lenge, paradoksalt nok, en hemsko for videre undersøkelser. Hvordan skulle jeg, en lokalavisjournalist fra Nittedal, kunne skaffe meg god nok kunnskap om fagfeltet til å lage vesentlig og allmenngyldig journalistikk? Bare ordet ”finans” fikk meg til å gjespe og overlate finansforvaltningen i kommunen til noen andre. Det skulle snart vise seg at det ikke bare var journalister som hadde ”sovet i timen”.

1.1 Startskuddet for videre undersøkelser

Mangel på kunnskap om finansforvaltning var selvsagt ingen unnskyldning for ikke å undersøke. Av alle områdene i forvaltningen burde vel enhver lokalavisjournalist ha interesse for hvordan kommunen forvalter sine sparepenger? Kommunens årsregnskap for 2009 dyttet meg ut i videre undersøkelser, enten jeg ville eller ikke. Her kommer det frem at kommunen eier fire finansprodukter fra Orkla Finans til en verdi av 70,7 millioner. I to av produktene hadde kommunen plassert 28,6 millioner - og disse var nå verdt 17,6 millioner. Slike tall bør få enhver journalist til å reagere. Ikke bare fordi tapene var store, men også fordi tapene med all sannsynlighet sier noe om hvilken risiko som ligger bal investeringen.

De to plasseringene var gjort i Alpha XL V AS som jeg allerede kjente fra før, samt et selskap jeg ikke kjente fra før, ved navn SveaReal AS. Tapene som følge av sistnevnte selskap var størst. Kommunen hadde investert 18,5 millioner og satt ved utgangen av 2009 med et tap på 8,8 millioner kroner. Et søk på internett viste at selskapet investerer i svenske eiendommer. Snart skulle det vise seg at kommunens tap var blitt enda større i løpet av 2010.

1.2 Sentrale problemstillinger ved starten av prosjektet

Jeg valgte å konsentrere meg om investeringen i SveaReal AS. Kommunen hadde gått inn med 18,5 millioner kroner i svenske eiendommer og tapt drøyt halvparten. Med dét som bakteppe, var det ett spørsmål som hele tiden sto sentralt frem mot publisering av første sak. *Hvordan kunne dette skje? Og var plasseringen i henhold til lover og regler?*

Ved å søke etter SveaReal på internett fant jeg en artikkel på TV2s nettavis hvor det fremkom at tilretteleggerne bak Orkla Finans skulle ha tatt ut honorarer på rundt 150 millioner kroner. En annen problemstilling som dermed ble viktig, var å undersøke om dette virkelig kunne stemme. Var det mulig å dokumentere honorarenes størrelse på egen hånd og ikke minst – kunne jeg dokumentere at Nittedal kommune hadde bidratt til å honorere Orkla Finans med ikke ubetydelige beløp?

1.3 Nyhetsverdi og vesentlighet

Det følger av Vær varsom plakaten 1.4 og 1.5 at pressen blant annet har en oppgave som samfunnskritiker og overvåker. Pressen har blant annet rett til å avdekke kritikkverdige forhold, samt å beskytte grupper mot forsømmelser fra offentlige myndigheter og private foretakⁱ. Jeg vurderte det slik at det å gjøre undersøkelser omkring kommunens store tap i SveaReal AS klart falt innenfor presseetikkenes formålsbestemmelser. For meg ble ”grupper” i denne saken synonymt med samtlige innbyggere i Nittedal kommune, skattebetalere så vel som pleiehjemsmottakere.

Politikerne var alt kjent med usikkerhetene knyttet til SveaReal AS. Et eksternt firma hadde høsten 2010 gått gjennom kommunens finansportefølje og varslet om tapene. Jeg mente likevel det var gode grunner til å gjennomføre undersøkelser i tråd med mine problemstillinger. For verken omstendighetene rundt aksjekjøpet, eller honorarene Orkla Finans hadde fått gjennom samarbeidet med kommunen var kjent fra før.

”En avsløring eller en nyhet kan komme som resultat av at journalister bringer fram nye kilder eller trekker frem gamle kilder brukt på en helt ny måte (...). Avsløringen kan altså ligge i at flere kjente fakta settes sammen på en ny måte og at det samlede bilde utgjøre selve skupet”, skriver Leo Fritz Breivikⁱⁱ. Dette fant jeg relevant for mitt arbeid. Dersom mine arbeidshypoteser kunne belegges med dokumentasjon, ville det trolig innebære at forhold som tidligere ikke hadde vært kjent for politikerne i Nittedal, kunne avdekkes.

1.4 Hva er genuint nytt i saken?

Enkelte av forholdene rundt prosjektet SveaReal AS var gjort kjent av TV2 da mine undersøkelser startet. Jeg viser i denne sammenheng til vedlagte nyhetsartikkel hentet fra TV2.no, men nevner for ordens skyld honorarene som Orkla Finans og DnB Nor hadde tjent seg opp, enkelte forhold knyttet til oppstart og innsalg av prosjektet, samt Trondheim kommune pensjonskasses investering.

Jeg vurderer at artikkelserien dokumenterer følgende forhold som, så langt jeg erfarer, er genuint nye:

1) Kommuner betalte skyhøye honorarer: Fire norske kommuner har investert totalt 136 millioner kroner i SveaReal. 12,2 av disse offentlige millionene utgjorde ren salgsprovisjon til Orkla Finans og DnB Nor. I tillegg at kommunene har bidratt til at selskapene årlig har kunnet heve 30 millioner kroner i honorarer. Heller ikke summen av de urealiserte tapene på 58,4 millioner som kommunene satt på som følge av prosjektet har vært kjent tidligere.

2) Omstendighetene rundt kommunens investering:

a) verken rådmann eller økonomisjef kan fullt ut ha forstått hva, og under hvilke betingelser 18,5 kommunale millioner kroner ble investert i, ettersom kjøpskontrakten ble signert samme dato som prospektet bak prosjektet var datert.

b) Orkla Finans skrev til kommunen kun to uker etter at kjøpet var foretatt, for å opplyse om at aksjene i SveaReal AS «ikke er veldig likvide», og informerte samtidig om at kommunen fortsatt hadde tid og anledning til å selge.

c) Kjøpet skjedde bare uker etter at forskriften til den nye Verdipapirhandelloven tro i kraft. Orkla Finans pliktet trolig derfor å vurdere om aksjekjøpet var i tråd med kommunens forutsetninger for å investere, samt kommunens risikovillighet.

3) Svært vide fullmakter: Kommunens økonomisjef kan innenfor begrensningene av kommunens finansreglement handle finansielle produkter uten forutgående politisk godkjenning. Fullmaktene ble blant annet blitt brukt til å kjøpe produkter av Orkla Finans for 111 millioner kroner.

4) Brudd på finansreglementets fullmakter: Aksjekjøpet brøt med kommunens finansreglement, som verken tillater kjøp av aksjer i enkeltelskaper eller i selskaper som ikke er børsnoterte.

5) Slurv hos kommunerevisjonen: Nedre Romerike distriktsrevisjon undersøkte kommunens plasseringer i 2008 på oppdrag fra kontrollutvalget, men overså at SveaReal verken var børsnotert eller inngikk i noen aksjeportefølje.

6) Brudd på finansforskrift: Den nye forskriften om kommuners og fylkeskommuners finansforvaltning krevde at kommunene oppdaterer sitt finansreglement innen juli 2010. Kommunens finansreglement er sist oppdatert i 2002.

7) Brudd på journalføringsreglene: En rekke vesentlige dokumenter som omhandler kommunal finansforvaltning av minst 111 millioner kroner har ligget på økonomisjefens kontor, uten å ha blitt journalført på postlistene

2.0 Beskrivelse av arbeidet, metodebruk og kildebruk

Jeg bestemte meg for å gjøre et bredt søk, med én enkel målsetting for øye; å skaffe meg mest mulig kunnskap om SveaReal AS. Jeg valgte først å lete etter spor av selskapet på internett. På nettet kan man grave uforstyrret lenge. Først når disse foreløpige undersøkelsene var ferdige, sendte jeg innsynskrav hjemlet i offentleglova.

2.1 Åpne kilder på internett

Åpne dokumenter fra Orkla Finans

På hjemmesidene til Orkla Finans fant jeg flere dokumenter, som har vært av avgjørende betydning for oppslagene om saken. I en tertialrapport til investorene datert september 2010 fremgår det at ”fra oppstart av prosjektet har estimert andelsverdi falt med 57%”. Sommeren samme år hadde SveaReal styrket egenkapitalen med 80 millioner gjennom en ”emisjon”, som innebærer at antallet aksjer utvides. Et dokument datert 7. Juni 2010 inneholdt flere interessante opplysninger om emisjonen:

“Selskapet ønsker å styrke egenkapitalen og derigjennom ha mulighet til å finansiere attraktive investeringsmuligheter i eksisterende portefølje og sikre at nødvendige leietakertilpasninger lar seg finansiere for å hindre bortfall av leieinntekter”, skriver Orkla Finans, tre år etter at Nittedal kommune og de andre investorene hadde gått inn med totalt 1,2 milliarder i prosjektet.

Sidespesifikt søk på kommunens hjemmeside

Ved å bruke grunnleggende søketeknikker i Googleⁱⁱⁱ kunne jeg gjøre sidespesifikke søk Nittedal kommunes hjemmesider etter ”Orkla Finans” og ”SveaReal”. Søkene ga flere treff. Hos kommunen lastet jeg også ned årsmeldinger for årene 2007, 2008 og 2009. Årsmeldingene inneholdt viktig nøkkelinformasjon, hvor datoen for aksjekjøpet og verdiutviklingen kanskje var det vesentligste. Men jeg reagerte også på at politikerne trolig gjennom flere år kune hadde fått fremlagt stykkevis og svært

kortfattet informasjon om selskapet. Til tross for at aksjene hadde falt i verdi hvert eneste år, var selskapet bare viet få linjer i kommunens årsmeldinger.

2.2 Innsyn via investor

Over 300 enkeltpersoner og foretak har investert i SveaReal. Ved å henvende meg til en eller flere av disse og gi et løfte om kildevern, fikk jeg tilgang på ytterligere dokumentasjon, som ikke lenger er tilgjengelig via Orkla Finans sine hjemmesider. Av hensyn til kildevernet ønsker jeg ikke å oppgi kilden(e)^{iv}, som gjennom samtaler også ga nyttig bakgrunnsinformasjon. Særlig ett dokument er blitt viktig, nemlig prospektet bak den første emisjonen i selskapet, datert 15. November 2007. Prospektet inneholdt blant annet inneholdt dokumentasjon om tilretteleggerens honorarer og alle forhold knyttet til risiko. Dokumentet slo blant annet fast at Orkla Finans og DnB Nor hadde krav på 9 prosent av den innhentede egenkapitalen på 1,2 milliarder. Dokumentets ekthet var det ingen grunn til å tvile på - jeg fikk i innsyn i det samme dokumentet via Nittedal kommune, i god tid før det første oppslaget om saken sto på trykk.

2.3 Aksjeeierboka var ”blindspor”

Jeg ønsket å finne ut om flere offentlige investorer hadde eierskap i selskapet. Jeg tenkte at ettersom årsregnskap er offentlige dokument, må vel også informasjon om eierskap være åpne for innsyn? Jeg fant frem til Aksjeloven, som fastslår at det er innsynsrett i aksjeeierboka^v. Da jeg henvendte meg til Orkla Finans og viste til innsynsretten, fikk jeg beskjed om jeg måtte møte opp på selskapets kontor for å få se aksjeeierboka. Det gjorde jeg, men fant imidlertid ingen flere offentlige investorer enn de jeg allerede hadde fått kjennskap til, gjennom prospektet om emisjon fra 2007.

Kommunenes eierskap var likefullt oppsiktsvekkende. Kommunene Nittedal, Sarpsborg, Lørenskog og Trondheim kommunale pensjonskasse hadde investert totalt 136 millioner kroner. Ettersom jeg alt visste at finansforvalterne krevde 9 prosent, kunne jeg fastslå at kommunene hadde bidratt med over 12 millioner bare ved å gå inn i prosjektet.

2.4 Innsyn hos kommunen

Denne artikkelserien er ikke noe som bare ”dukkes opp på postlista”. Likefullt har grunnleggende kunnskap om og bruk av innsynrettighetene stått sentralt i arbeidet. Jeg har brukt offentleglova § 28 andre ledd, som gir mulighet til å kreve innsyn i dokumenter knyttet til ”en bestemt sak”^{vi}, og krevde slik innsyn i all tilgjengelig dokumentasjon om Orkla Finans hos Nittedal kommune. Jeg fikk på denne måten økonomisjefen i kommunen til å finne frem til dokumentasjon som til da kun Orkla Finans og noen ytterst få personer i Nittedal kommune kjente til fra før:

- Samtlige tilgjengelige avtaler inngått med selskapet, herunder avtale om investeringsrådgiving og avtaler om kjøp av finansprodukter
- Epostkorrespondanse mellom kommunen og Orkla Finans i forkant og i etterkant av aksjekjøp
- Kommunens gjeldende finansreglement datert 2002
- En oversikt over kommunens produkter i Orkla Finans spesifisert med inngangssum og dagens markedsverdi
- En porteføljerapport som ga oversikt over alle kommunens plasseringer, uavhengig av forvalter
- Prospektet fra 15. November 2007 som jeg også hadde fått tilgang på via en av investorene

Jeg brukte offentleglova § 9 som et verktøy for å dokumentere funnene bak artikkelen ”Dokumenter om 111 millioner ble aldri journalført”. Bestemmelsen kom med den nye offentleglova som tro i kraft i 2009, og gir enhver rett til å kreve innsyn i en ”sammenstilling av opplysninger som er elektronisk lagret i organets databaser”.

Jeg viste til dokumentene jeg alt hadde fått innsyn i, og ba med hjemmel i § 9 kommunen om å utarbeide en oversikt over hvilke dokumentene som var oppført på kommunens offentlige journal.

Henvendelsen ble av kommunens økonomisjef besvart i eget brev, hvor det står følgende: ”Svar – innsynskrav, vedrørende informasjon fra Orkla Finans. Vi kan ikke se at disse dokumentene er journalført i vårt saksbehandlingssystem. Vi skal besørge journalføring av disse dokumentene nå”.

2.5 Kunnskap om lovgiving på området

Parallelt med undersøkelsene beskrevet i punktene over, begynte jeg å lese meg opp på aktuelle lovverk. Fylkesmannen i Nordlands tilsynsrapport etter den såkalte Terra-saken^{vii} utgjorde et nyttig verktøy. Rapporten inneholder henvisninger til norsk lovgiving på området. Særlig kommuneloven § 50 nr 3 ble relevant for mitt arbeid. Bestemmelsen fastslår at kommunen skal forvalte sine midler uten at det innebærer ”vesentlig finansiell risiko”^{viii}. Men hva betyr så dette?

Jeg fant frem til forarbeidene til kommuneloven, og det viser seg at lovgiver har gitt kommunene relativt vide rammer til selv å definere hva vesentlig finansiell risiko innebærer i praksis. ”Det er det enkelte kommunestyret selv som fastsetter krav til avkastning og hvor stor risiko kommunen er villig til å påta seg”, heter det i forarbeidene^{ix}. Kommunens gjeldende finansreglement ble det dermed et sentralt dokument å be om innsyn i.

Jeg fant frem til den nye forskriften om finansforvaltning i kommunene, som tro i kraft juli 2010. Kommunene hadde her fått over ett år på seg av Kommunaldepartementet til å utarbeide nye finansreglement i tråd med forskriften^x. Med kommunens finansreglement fra 2002, visste jeg at jeg hadde en god oppfølgingssak.

2.6 Organisering av arbeidet

Jeg satt snart med store mengder informasjon. To av dokumentene inneholdt rundt 150 sider og inneholdt dessuten en rekke ord og uttrykk jeg ikke forsto. I tillegg til ukjente begreper fra økonomiske verdenen, var rapporten i det store og hele skrevet ved hjelp av mange lange og kompliserte setninger. I stedet for å forsøke å forstå alt, bestemte jeg meg for å se etter informasjon jeg kunne forstå, eventuelt greide å fortolke, som jeg dermed kunne bruke videre i arbeidet. Jeg organiserte lesingen i et dokument hvor jeg noterte utdrag med nøkkelinformasjon og henvisninger til hvor i dokumentene jeg fant dem. Jeg lagde i tillegg et eget notat med problemstillinger som dukket opp underveis, med tanke på mulige oppfølgingssaker.

3.0 Presseetikk i prosjektet

Selv om jeg nå satt på flere hundre sider dokumentasjon, hadde jeg i liten grad opplysninger som besvarte min opprinnelige problemstilling. Jeg måtte innse at problemstillingen knyttet til *hvorfor* kommunen gikk inn i prosjektet, muligens aldri fullt ut ville bli besvart, særlig med tanke på at tidligere økonomisjef Torbjørn Hansen ikke ønsket å snakke med oss. Jeg satte meg som mål å publisere første artikkel fredag 26. November. Jeg valgte å fokusere på hovedfunnet som jeg kunne dokumentere, nemlig at kommunen hadde tapt 10,6 millioner, samt omstendighetene rundt kommunens plassering. Jeg skrev ut hovedartikkelen og begynte å innhente tilsvær.

3.1 Kildekritiske vurderinger

Det heter i Vær varsom plakaten 3.2, at journalisten skal være kritisk i valg av kilder, og kontrollerer at opplysninger som gis er korrekte. De nyhetsbærende opplysningene i artikkelserien har i all hovedsak baserte seg på skriftlig dokumentasjon fra Orkla Finans og Nittedal kommune. Jeg har vurdert det slik at det har vært liten grunn til å tvile på disse opplysningenes ekthet.

Jeg har forsøkt å hele tiden være bevisst på mine egne manglende kunnskaper om fagfeltet. Slik jeg vurderer det har den største mulige feilkilden i prosjektet vært egen mangel på kunnskap. Verken økonomi eller finans er fagfelt jeg har mye kjennskap og erfaring fra. Sannheten i presentasjoner har ved flere anledninger vært avhengig av at jeg som journalist fullt ut forsto opplysninger og konteksten de var satt inn i. Tallene som presenteres om tilretteleggerens honorarer baserer seg for eksempel på

egne utregninger. Dersom jeg enten misforsto opplysningene og sammenhengen de var satt inn i, eller benyttet feil regnemåte for å komme frem til resultatene, ville muligheten for at usannheter ble publisert, definitivt være til stede.

Til nå har jeg kun avdekket én slik regnefeil i publiseringen. I første artikkel skrev jeg at de fire kommunene hadde honorert Orkla Finans og DnB Nor med 8,4 millioner. Jeg hadde kun regnet 9 prosent av 94 millioner, altså kun summen Trondheim kommunale pensjonskasse hadde investert. I virkeligheten hadde kommunene investert totalt 136 millioner og dermed bidratt med engangshonorarer på totalt 12,2 millioner kroner.

Jeg har videre lagt vekt på å undersøke betydningen av ulike begreper underveis. Både søk på internett og bruk av ordbok har i så måte vært viktig. Foruten å dobbeltsjekke egne vurderinger og utregninger, fikk jeg på to måter kvalitetssikret sannheten i det som ble publisert. For det første fremla jeg alle momenter jeg var usikker på frem for tidligere finansjournalist Bjørn Olav Jahr, som vurderte at mine konklusjoner trolig var riktige. Den første artikkelen i serien fremla jeg dessuten i sin helhet for Orkla Finans. Hva faktiske opplysninger angikk, hadde ikke selskapet noen merknader.

I forhold til kildekritikk opplever jeg at de øvrige artiklene var lettere å håndtere. Sakene dreier seg i stor grad om oppfølging av det første oppslaget. Med unntak av det siste oppslaget, med tittelen ”Kommunens millioner vannes ut på nytt”, spinner problemstillingene rundt ordinær offentlig forvaltning. Dette er et fagfelt jeg føler meg sikrere på. Funnene i disse oppslagene bygger på en klassisk og enkel journalistisk metode. Man skaffer seg kunnskap om systemer og regelverk, og måler så kommunens praksis opp mot dette.

3.2 Identifisering og samtidig imøtegåelse

Som nevnt over ga jeg Orkla Finans muligheten til å lese den første artikkelen før publisering, og slik også et tilbud om å kommentere opplysningene på trykk. Jeg vurderte om DnB Nor burde fått den samme muligheten. Jeg kom til at Orkla Finans har hovedansvaret for forvaltning av selskapet, og dessuten hevet betydelig større beløp enn DnB Nor. Etter en helhetsvurdering kom jeg til at det ikke var nødvendig å la selskapet imøtegå opplysningene.

Nittedal kommune fikk også mulighet til å imøtegå opplysningene. Ettersom rådmannen og økonomisjefen som hadde foretatt kjøpene av Orkla Finans produkter var sluttet, kunne ingen svare for hva som var skjedd. Kommunens manglende evne til å svare for seg ble et selvstendig journalistisk poeng.

Jeg valgte i min første artikkel å identifisere både økonomisjefen og rådmannen som hadde sørget for aksjekjøpet. Vær varsom plakaten punkt 4.7 krever at man i forbindelse med omtale av ”klanderverdige eller kriminelle forhold” er varsom med bruk av navn og bilde. Bestemmelsen inneholder likevel ikke noe absolutt forbud mot identifisering, men oppstiller et krav om at identifiseringen må begrunnes i et ”berettiget informasjonsbehov”.

Vedrørende tidligere økonomisjef

Torbjørn Hansen jobber i dag som økonomisjef i Ringerike kommune. Via kommunens sentralbord fikk jeg Hansens direktenummer, mobiltelefonnummer og epostadresse. Jeg har flere ganger fått sentralbordet til å legge igjen beskjed. Jeg har lagt igjen beskjeder på hans mobilsvarer, sendt eposter og sms-meldinger. To dager før publisering sendte jeg en epost hvor vi redegjorde for saken, i et siste forsøk på å få tak på Hansen. Jeg valgte å publisere saken uten Hansens tilsvar og mener valget må være innenfor Vær varsom plakats punkt 4.14 andre punktum: ”Debatt, kritikk og nyhetsformidling må ikke hindres ved at parter ikke er villig til å uttale seg eller medvirke til debatt”.

Mandag 13. Desember hører Hansen fra seg for første gang. Han skriver følgende i en epost: ”Viser til den siste tids forsøk på å få kommentarer fra meg i forhold til plasseringer som ble foretatt i min

tid som ansatt i Nittedal kommune. Jeg vil under en hver omstendighet ikke gi kommentarer til avisen Varingen. Jeg forholder meg kun til rådmann Bitten Sveri. Ber om at dette respekteres.”

Jeg står inne for beslutningen om å publisere Hansens navn og tilknytning til saken. Vær Varsom plakats punkt 4.7 eksemplifiserer at identifikasjon kan være berettiget blant annet dersom ”omtalt identitet eller samfunnsrolle har klar relevans til de forhold som omtales”. Hansens rolle i saken var, slik jeg vurderte det, avgjørende for saken. Han var ansvarlig for økonomiavdelingen, og hadde hatt all kontakt med Orkla Finans. Rådmannen hadde formelt sett signert kontraktene, men ut fra dokumentasjonen jeg satt på, forsto jeg at Hansen i praksis var mannen bak investeringene. At Hansen i dag jobber som økonomisjef i Ringerike kommune var også et moment jeg tillot i vurderingen.

Vedrørende tidligere rådmann

Jeg valgte også å omtale tidligere rådmann Jorun Gjørwad ved navn. Opplysningene som knyttes til hennes navn kan fullt ut dokumenteres. Likevel er jeg ikke sikker på hvorvidt identifikasjon var berettiget. Vedkommende kan trolig i begrenset grad stilles til ansvar i dag, og arbeider i motsetning til tidligere økonomisjef ikke i en tilsvarende offentlig stilling. I vurderingen av hvorvidt det var hensiktsmessig å gi henne anledning til å imøtegå opplysningene i et oppslag samtidig, kom vi til at dette ikke var nødvendig. Vi vektla at selv om hun formelt hadde signert aksjekjøpene, hadde økonomisjefen et langt større ansvar. I motsetning til rådmannen hadde han hatt all kontakt med selskapet og i praksis gått god for finansproduktene.

Jeg ser at oppslaget troverdighet kunne blitt styrket ved at vi hadde gitt den tidligere rådmannen et tilbud om samtidig imøtegåelse, et prinsipp som jo står sterkt i all publisering. I etterkant ser jeg at beslutningen om ikke å tilby samtidig imøtegåelse, også burde medført at den tidligere rådmannen ikke ble identifisert.

3.3 Formidling av journalistikken

Som journalist har jeg kunnet dokumentere flere forhold som både har overrasket og provosert meg. Først og fremst har jeg hele tiden reagert på at kommunen i utgangspunktet gikk inn i prosjektet. Det har videre vært uungåelig å ikke la seg provosere over hvordan kommunen har bidratt til å honorere sin daværende finansrådgiver Orkla Finans. Også forsømmelsene som dokumenteres i oppfølgingssakene, begått av kommunens administrasjon såvel som kommunens revisor, er forhold som engasjerer meg.

Å underkommunisere slike kritikkverdige forhold når man kan dokumentere dem, mener jeg ville være å svikte det journalistiske samfunnsoppdraget - som jo var den bakenforliggende årsak til at jeg i utgangspunktet gikk inn i prosjektet. Samtidig var det viktig for meg å presentere funnene nøkternt for leserne, slik at de kunne dra sine egne konklusjoner. I tillegg har det vært viktig for meg å presentere sakene på en forståelig, men samtidig presis måte. I dette arbeidet har kolleger og nære bekjente vært viktige sparringspartnere. Målet har vært at ordinære lesere uten dyptgående kjennskap til finansverdenen også skulle kunne forstå artiklene.

3.4 Søke spisskompetanse

Foruten finansprofessor Thore Johnsen som er sitert i to artikler, har jeg vært i kontakt med flere relevante ”ekspertkilder” som har vært vesentlige i arbeidet. Underveis har jeg blant annet hatt kontakt med fagavdelingen i både Finanstilsynet, Justisdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet i forhold til aktuell lovgiving på området.

Jeg har i tillegg benyttet meg av ytterligere en relevant ekspert på området, som jeg av hensyn til kildevernet ikke kan oppgi. Et av oppfølgingsoppslagene ville trolig ikke blitt til uten at kilden, som da jeg ringte vedkommende, under løfte av anonymitet delte sine vurderinger og faglige kompetanse.

4.0 Mangel på konsekvenser

Jeg hadde på flere måter håpet saken skulle medføre ytterligere konsekvenser enn den til nå har fått. Det undrer meg at ikke flere medier har tatt tak i saken, for jeg mener den har interesse og relevans langt utenfor Nittedals grenser. Saken har riktignok blitt sitert i tre medier, Romerikes Blad, Sarpsborg arbeiderblad og Kommunal Rapport. Men, jeg er kjent med at Orkla Finans har solgt en rekke norske kommuner finansprodukter for flere hundre millioner kroner. Flere aviser bør ha interesse i å undersøke firmaets opptreden som både finansrådgiver og samtidig selger av egne finansprodukter i en så stor skala. Det er grunn til å påpeke at mitt prosjekt kun har konsentrert seg om Nittedal kommunes kjøp av ett av firmaets produkter.

Jeg hadde dessuten forventet flere reaksjoner fra kommunens side. Artikkelsen dokumenterer forhold rundt aksjekjøpet som burde få rådmann så vel som ordfører til å reagere. Men foreløpig har kommunen verken benyttet seg av sin adgang til å klage sin tidligere finansrådgiver Orkla Finans inn for Finanstilsynet, eller til Norges fondsmeglerforbunds etiske råd. Sistnevnte instans har i flere saker gitt uttalelser som har medført økonomisk kompensasjon for klageren.

Fungerende ordfører i Nittedal kommune er sitert på at kommunen må vurdere om aksjene har “potensial til å stige i verdi og bli lønnsomme igjen”, og viser til at “det går bra i Sverige igjen etter finanskrisen”. Når sågar lederen av kontrollutvalget i kommunen uttaler at aksjene fortsatt kan øke i verdi og at “i virksomhet av denne typen, går det opp og ned”, er det mye som taler for at politikerne i Nittedal ikke fullt ut har forstått alvoret i saken.

4.1 Konsekvenser

Varingen har sammen med Adresseavisa klaget til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag i et forsøk på å få Trondheim kommunale pensjonskasse innlemmet under offentleglova, og dermed få innsyn i selskapets dokumenter. Fylkesmannen avslo vår klage, men vi vil ta saken videre til Sivilombudsmannen. Uavhengig av dette klageløpet, er Adresseavisa nå i gang med egne undersøkelser omkring selskapets håndtering av flere hundre millioner pensjonskroner. Bare i SveaReal har som kjent selskapet investert 94 millioner kroner.

Utover dette vurderer jeg at saken til nå har fått følgende konsekvenser:

1) Gjennomgang: Både opposisjon og posisjon har på ulike måter krevd gjennomgang. Posisjonens krav er at rådmannen:

- a) kontakter de andre kommunene som har investert i produkter fra Orkla Finans for å vurdere aksjens potensiale samt hvilke råd selskapet ga,
- b) vurderer hvorvidt administrasjonen forsto hva de kjøpte seg inn i,
- c) vurderer hvorvidt aksjekjøpene var innenfor kommunens finansreglement.

Rådmannens undersøkelser og vurderinger er i skrivende stund ikke fullført. Fungerende ordfører har alt varslet at kommunen vil vurdere å “ta saken videre”, dersom det viser seg at Orkla Finans med overveiende sannsynlighet har solgt kommunen produkter som kommunen selv ikke var i stand til å forstå.

2) Dokumenter journalføres: Da det med bakgrunn i min henvendelse til kommunen ble kjent at ingen av dokumentene knyttet til Orkla Finans var journalført, satte økonomisjefen i gang en “dokumentjakt”. Samtlige ansatte ved enheten ble bedt om å lete etter dokumentasjon som skulle vært journalført. I skrivende stund har jeg kun viet redaksjonell omtale til journalføringen av Orkla Finans-dokumentene. Resultatet av en nylig gjennomgang jeg har gjort av kommunens postlister vil imidlertid bli publisert i nær fremtid. Gjennomgangen viser at minst 49 dokumenter knyttet til

finansforvaltning i kommunen er journalført i perioden fra begynnelsen av desember 2010 til første halvdel av januar 2011. 21 av dokumentene omhandler Orkla Finans. De øvrige dokumentene omhandler finansprodukter fra andre tilbydere av ulike finansprodukter. Jeg kan ikke med sikkerhet fastslå at samtlige 49 dokumenter er journalført som følge av mine artikler, ettersom kommunen også daglig driver løpende finansforvaltning. Imidlertid er det verdt å påpeke at 19 av dokumentene er datert fra og med mai 2005 til og med september 2010.

3) Sitatsaker i andre medier: Jeg legger ved oppslag i Romerikes Blad, Sarpsborg Arbeiderblad og Kommunal Rapport, som har sitert saken. Kommunal Rapport beskriver saken som en "Mini-terra".

Jeg legger i tillegg ved et utdrag fra bloggen til kommunikasjonsdirektør Kjell Pettersen i Kommunalbanken. Innlegget er interessant i det perspektiv at Pettersen som daværende rådmann i Nittedal kommune i 2002, var den som var ansvarlig for finansreglementet som til dags dato gjelder i kommunen. "En avkastning på 40 prosent i løpet av et par år høres jo flott ut, ja, så flott høres det ut at det i grunnen er for godt til å være sant. Og hvis noe høres ut som for godt til å være sant, så er det som regel nettopp det. Men finansmeglerne har åpenbart tjent gode penger på produktet", skriver Pettersen.

4.2 Spesielle erfaringer jeg vil nevne

I skrivende stund fremstår det fortsatt på meg som en gåte at kommunen kunne sette så store summer på spill ved å gå inn i SveaReal AS. Kanskje ble investeringen gjort i mangel på kunnskap og som følge av troverdige løfter i tida rett før finanskrisa smalt, da det var halleluja-stemming og høykonjunktur i markedet. Kanskje ble investeringen gjort med andre og utenforliggende motiver. Jeg undersøker nå flere spor for å forsøke å få svar på hvorfor kommunens økonomisjef valgte å gå inn i prosjektet. Forsøket på å åpne Trondheim kommunale pensjonskasse er et av disse sporene.

I mitt arkiv ligger fortsatt en mappe fra 2008 med omslagstittelen "Alpha XL V". I arbeidsnotatene mine fra den gang stilte jeg en rekke vesentlige spørsmål som, hvis jeg hadde våget å forfølge dem, kanskje kunne avdekket saken alt da. Men som nevnt innledningsvis; jeg vegret meg for å gå inn i saken på grunn av manglende kunnskap om finansområdet. Hadde jeg tvunget meg selv til å lære mer om området på et tidligere tidspunkt, ville muligheten vært til stede for at kommunen hadde solgt seg ut av prosjektet allerede i 2008. Teoretisk sett kunne da millioner av kommunens kroner vært spart.

Jeg er likefullt takknemlig for kunnskapen dette prosjektet har gitt meg, og ikke minst for at jeg har kunnet dele den med mine lesere. I etterpåklokskapens lys må det være lov å få håpe at også Nittedal kommune har blitt flere erfaringer rikere, som følge av artikkelserien.

Nittedal, 15. Januar 2011.

Vegard Førland Venli

Fotnoter

- ⁱ Svein Brurås: *Etikk for journalister*: Fagbokforlaget 2000, s 30-31.
- ⁱⁱ Fritz Leo Breivik: *Metoderapportens ABC*, Jubileumstidsskrift "SKUP 1990-2010, Stiftelsen for en Kritisk og undersøkende presse", s 111.
- ⁱⁱⁱ Tord E. Nedrelid og Ståle og de Lange Kofoed: *Digital sporhund*. IJ-forlaget 2009, s 84.
- ^{iv} Gunnar Bodahl-Johansen: *Kilder til glede og besvær*, Jubileumstidsskrift "SKUP 1990-2010, Stiftelsen for en Kritisk og undersøkende presse", s 78.
- ^v Aksjeloven § 4-6: *Innsynsrett i aksjeeierboken*. "Aksjeeierboken skal være tilgjengelig for enhver. Kongen kan gi regler om innsynsrett etter første punktum, og kan bestemme at selskapet etter begjæring skal gi utskrift av aksjeeierboken mot en nærmere fastsatt godtgjørelse".
- ^{vi} Arne Jensen og Finn Sjøe, *Innsyn - Slik kikker du byråkratene i kortene*, IJ-Forlaget 2009, s. 67.
- ^{vii} Lovlighetskontroll av finansreglement og finansplasseringer – Hemnes kommune, 21. Januar 2008. Fylkesmannens referanse 2007/7884.
- ^{viii} Kommuneloven § 52 nr 3: 3. "Kommuner og fylkeskommuner skal forvalte sine midler slik at tilfredsstillende avkastning kan oppnås, uten at det innebærer vesentlig finansiell risiko, og under hensyn til at kommunen og fylkeskommunen skal ha midler til å dekke sine betalingsforpliktelser ved forfall".
- ^{ix} Ot prp nr 34 (1999-2000), Om lov om endringer i lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner m.m.
- ^x Kommunaldepartementet: Pressemelding 12.06.2009, *Nye regler for kommuners og fylkeskommuners finansforvaltning*.

Annen litteratur

- Trine Østlyngen og Turid Øvrebø: *Journalistikk*, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2002.
- Siri Gedde-Dahl, Anne Hafstad og Alf Endre Magnussen: *Korrupsjon i Norge*, Kagge Forlag AS, 2008.
- Birgit Røe Mathisen: *Lokaljournalistikk – blind patriotisme eller kritisk korrektiv?*, IJ-forlaget, 2010.
- Egil Fossum og Sidsel Meyer: *Er nå det så sikkert? Journalistikk og kildekritikk*, Cappelen Akademisk forlag, 2003.
- Hanson, Nils: *Grävande journalistik*. Ordfront, Stockholm, 2009.

Vedlegg

- Artikkel i TV2, "Føler seg lurt inn i tapsprosjekt", av 25. Februar 2010
- Artikkel i Romerikes Blad, "– Tapte millioner på svenske eiendomsaksjer" av 26. November 2010
- Førsteside og artikkel Sarpsborg arbeiderblad, "Nei til spekulasjon" og "Vil begrense risiko etter milliontap" av 30. November 2010
- Innlegg fra Kjell Pettersens blogg av 2. Desember 2010
- Artikkel i Kommunal Rapport, "Pensjonskasse nekter innsyn" og "Har tapt millioner på eiendomsspekulasjon" av torsdag 16. Desember 2010